

ENUNCIATS DISPOSICIONALS I EXPLICACIONS NOMOLÒGIQUES EN LES CIÈNCIES SOCIALS

Josep Corbí i Fernández de Ybarra

El 1942 C. Hempel publicava "The Function of General Laws in History"¹, on defensava que, en contra del que es pretenia des de certes postures més o menys idealistes, les lleis generals complien el mateix paper en l'explicació dels fenòmens històrics que en l'explicació dels fenòmens naturals. Tant les ciències naturals com les ciències històriques hi haurien d'ajustar llurs explicacions al que Hempel denominava 'model de cobertura legal', de manera que a la pregunta 'Perquè s'ha esdevingut un event del tipus E?' caldria respondre indicant-hi les condicions inicials C.1, C.2,... C.n que, junt amb les pertinents lleis generals L.1, L.2,..., L.n, ens permeteren derivar lògicament l'enunciat on s'afirma l'esdeveniment d'un event del tipus E, que és el que calia explicar. En definitiva, els elements més destacables d'aquest model es podrien reduir a tres:

- (a) La tesi deductivista: l'"explanandum" ha de poder-se derivar lògicament de l'"explanans".
- (b) La tesi nomològica: l'"explanans" ha de contenir necessàriament una llei o principi general.
- (c) La tesi verificacionista: tant els enunciats on es recullen les condicions inicials com les lleis generals a què s'apela en l'"explanans" han d'ésser empíricament contrastables.

Enfront de la pretensió unificacionista que inspira aquesta proposta de Hempel, els idealistes —per anomenar-los d'algun mode— han respost amb distints arguments tendents a subratllar la peculiaritat ontològica dels fenòmens històrics, que exclouria, d'arrel, la possibilitat d'aplicar-los-hi el model de cobertura legal. Entre aquests arguments, potser se'n podria destacar un de gran tradició en la història de la filosofia i que, en aquest sentit, trobaria un dels seus màxims representants en la figura de R.C. Collingwood² amb el seu famós *dictum* segons el qual "La història és la història del pensament". En aquest sentit, es defensa, precisament, que les accions humanes en la mesura que hi són considerades com a tals no sols contenen un element exterior, públicament observable i susceptible, tal vegada, d'ésser subsumit sota una llei de caràcter general en el mateix grau que qualsevol fenomen natural, sinó que s'hi troba també un element interior donat que la conducta públicament observable adés esmentada és fruit de determinats pensaments, desitjos, vivències, acces-

(1) Cfr. C.G. Hempel, "The Function of General Laws in History" en: P. Gardiner (ed.) *Theories in History*. Free Press, Glencoe, 1959, pp. 344-356.

(2) Cfr. R.C. Collingwood, *The Idea of History*, Oxford, 1939.

sibles de manera directa únicament a qui els posseïx, per la qual cosa l'accés a ells per part de tercers ha de dur-se a terme recorrent a procediments indirectes i, per tant, diferents de l'observació. Però, per altra banda, la història, a diferència de la història natural, està interessada fonamentalment en l'estudi de les accions pròpiament humanes i, per tant, la seua tasca bàsica consistirà a descobrir i identificar els motius, creences, raons, desitjos, etc., que dugueren els personatges històrics a realitzar determinades accions i és per això que, per a Collingwood "la història és la història del pensament". Amb tot, hem vist que ens està vedat l'accés directe a aquest component interior de l'acció, com, doncs, podríem accedir-hi? En què consisteixen aqueixos procediments indirectes de què parlàvem adés? Collingwood, com altres, han contestat afirmant la possibilitat d'obtenir una comprensió empàtica de les accions històriques, en la mesura en què, en funció de la nostra pròpia experiència, podem 're-pensar', 're-viure', el procés intern que ha dut un personatge històric a la realització de certes accions en un determinat context.

Aquesta proposta resulta, no obstant, molt problemàtica des de molts punts de vista. Limitant-nos, no obstant, a l'òptica hempeliana, caldria dir que la proposta de Collingwood resulta bàsicament inacceptable en la mesura en què es compromet amb la referència a processos i estats exclosos, per definició, de la verificació pública; alhora que pretén basar la possibilitat del seu coneixement sobre l'argument de l'analogia que no és sinó l'aplicació del mètode inductiu sobre la base d'únic cas, la qual cosa sembla extremadament arbitrària, de manera que s'hi renuncia, en opinió de Hempel, a la possibilitat de reconèixer a les seues explicacions un valor científic, atés que s'abandona un dels pressupòsits bàsics, segons hem remarcat abans, de qualsevol explicació que es pretenga científica, ço és: la verificabilitat dels enunciats que s'hi contenen.

Ara bé, el refús del plantejament idealista respecte a la possibilitat d'obtenir una comprensió empàtica de les accions dels diferents personatges històrics obliga els positivistes a oferir una anàlisi que done compte de les explicacions de les accions humanes en què s'apela a les raons o motius que l'actor tingué per a la seua realització. Una anàlisi, com és obvi, que no recaiga en els defectes en què incorren els idealistes i, en conseqüència, que no apel·le a estats o processos privats. La noció de 'disposició', entesa en un sentit nominalista, ocuparà un paper central en aquest punt. En efecte, hom defensarà que les apel·lacions a les raons o motius de l'actor per realitzar determinades accions no és més que l'apel·lació a certes disposicions de l'actor a actuar d'un mode donat en determinades circumstàncies. És a dir, actuar per tal i tal raó és actuar en funció de tal i tal disposició. Ara bé, com ha d'interpretar-se exactament una explicació disposicionalista de l'acció?

L'anàlisi clàssica del tema en aquest context —el propi Hempel s'hi refereix— és la proposada per G. Ryle en *The Concept of Mind*,³ en un meritori esforç per exorcitzar el fantasma de la màquina. La seua estratègia argumentativa, en aquest lloc, consisteix a elucidar la lògica dels conceptes disposicionals a partir de l'examen de les relacions existents entre enunciats disposicionals, enunciats nomològics i enunciats episòdics, passant, en segon terme, a defensar que els enunciats que presumptament es refereixen a estats o processos mentals són enunciats disposicionals que no comporten, en absolut, la referència a cap procés o estat de caràcter mental, epistèmicament privat. Nosaltres estem especialment interessats en el primer punt del seu treball i sols farem referència al segon de manera esporàdica.

Examinem, doncs, les semblances i diferències que Ryle remarcaria entre els següents enunciats:

- (a) 'Aquest got és fràgil'
- (b) 'Aquest got s'ha trencat'
- (c) 'Aquest got s'ha trencat perquè era fràgil'

(3) Cfr. G.Ryle, *The Concept of Mind*, London, 1949.

(d) 'Aquest got s'ha trencat d'acord amb les lleis de la resistència dels materials de tals i tals característiques'

(e) 'Els materials de tals i tals característiques es clivellen en tals i tals circumstàncies'

L'enunciat (b) descriu un episodi de la dissortada història d'aqueix got; en canvi, (a) no s'hi refereix a cap episodi que li haja esdevingut al got en qüestió, sinó que únicament li atribueix una disposició a trencar-se davant un colp, molt sovint insignificant. Per altra banda, (c) i (d) serien enunciats que pretenen explicar un esdeveniment concret, el trencament d'aqueix got, apel·lant, en (c), a una disposició que se li imputa i, en (d), a determinades lleis generals; mentre que (e) aspira, precisament, a recollir una llei general respecte a la resistència de determinat tipus de material als impactes. Doncs bé, en realitat, l'estudi de Ryle en aquest punt es podria reduir a l'examen de les relacions lògiques existents entre cinc tipus d'enunciat i, sobretot, entre (a), (b) i (c).

En efecte, Ryle està particularment interessat en remarcar, en primer lloc, que els enunciats disposicionals no són pas episòdics, puix que, d'aquest mode, en la mesura que puguem considerar els enunciats sobre els processos mentals dels altres com a enunciats disposicionals, ens hi veurem en condicions de bandejar qualsevol intent de comprometre'ns amb l'esdeveniment de certs successos o episodis concrets, ja siguin públics o privats i, per tant, amb qualsevol pretensió mentalista. Comparem, en aquest sentit, l'enunciat disposicional 'Joan és fumador' (I) i l'enunciat episòdic 'Joan fuma' (II). La veritat de (I) no comporta la veritat en cap moment concret de (II), per bé que (I) només serà vertader si (II) era de vegades vertader. Amb algunes matisacions, es podria argüir el mateix de (a) i de (b).

Amb tot, si els enunciats disposicionals no fan referència a cap episodi, a què fan referència? quin és el seu significat? Com hem vist, la veritat d'un enunciat disposicional no depèn de la veritat d'un enunciat episòdic concret, però sí de la veritat d'alguns enunciats episòdics sobre l'objecte o grup d'objectes de què es predica la disposició en qüestió. Açò ens proporciona, tal vegada, la clau de la resposta: els enunciats disposicionals fan referència no a un episodi de l'existència d'allò del que es predica la disposició, sinó a un conjunt coherent d'episodis, de circumstàncies, de l'objecte en qüestió. D'aquest mode, podríem afirmar en general que dir d'una persona o d'una cosa que té una **determinada disposició** no és dir que tal persona o cosa estiga patint (o realitzant) determinat procés (o acció) privat o públic, sinó dir que eixa persona o cosa ha patit (o realitzat) i patirà (o realitzarà) –i que, casualment, també pateix (o realitza) a hores d'ara– una sèrie més o menys determinada de processos (o accions) públics. Òbviament, les accions o processos vinculats a la possessió de disposicions poden estar més o menys determinats en funció de la disposició de què s'hi tracte. Així, per exemple, 'ésser fumador' és considerablement més determinat que 'estar esperant', expressió que, per a Ryle, també seria disposicional.

Val a dir, en definitiva, que la imputació de disposicions a terceres persones no comportaria, segons aquesta anàlisi, cap vinculació amb postures mentalistes. Ara caldria veure-hi fins quin punt l'atribució de disposicions a una persona o a una cosa pot resultar explicativa. En aquest sentit, Ryle tracta de remarcar les semblances existents entre els enunciats disposicionals i les lleis generals. A primera vista, els enunciats disposicionals semblen diferenciar-se clarament de les lleis generals, atés que han de contenir necessàriament una constant, la referència a un objecte concret ('A és...'), en canvi les lleis generals sols contindrien variables. Tanmateix, Ryle considera que aquesta diferència no pot ocultar altres similituds força importants respecte a la qüestió que ara ens interessa.

Així, la funció bàsica de les lleis generals seria la de proporcionar-nos un principi d'inferència que ens permeta afirmar que, si $\Lambda x(Px \rightarrow Qx)$, després de Pa s'esdevindrà Qa . I els enunciats disposicionals, per bé que no són totalment oberts, com les lleis generals, també estan oberts en algun grau i, a més, ens autoritzen a fer inferències, més o menys determinades segons els casos, respecte del capteniment futur de l'objecte al qual se li imputa la disposició. És a dir, que els enunciats disposicionals, l'igual de les lleis generals,

ens proporcionen principis d'inferència que ens permeten d'explicar i predir determinats esdeveniments, si bé els enunciats disposicionals estarien, com hem dit, parcialment tancats.

En aquestes condicions, l'anàlisi proposta per Ryle dels enunciats disposicionals permet de salvar, en un grau important, les tesis bàsiques del model de cobertura legal. Es garanteix el respecte a la tesi verificacionista, donat que es descarta la referència a qualsevol estat o procés mental, oferint una interpretació de la noció de disposició que es cenyeix als aspectes observables de la conducta alhora que es manté la tesi deductivista. Quant a la tesi nomològica, val a dir que, si bé no ha restat totalment salvaguardada, es manté en un grau considerable en la mida que s'hi reconeix la necessitat d'apel·lar, en les explicacions disposicionals, a enunciats parcialment oberts que ens proporcionen principis d'inferència, la qual cosa no comporta, al meu entendre, una reforma gaire important de la tesi nomològica o, potser, no més important que l'acceptació per part de Hempel de la validesa de les explicacions probabilístico-estadístiques. És per això que si aconseguíem de mostrar que les explicacions de les accions que apel·len a les raons o motius dels actors són explicacions disposicionalistes, haurem donat un important pas endavant en la tasca de defensar la validesa del model de cobertura legal en l'àmbit de la història i, en general, dels fenòmens socials. I aquest és el punt que tot seguit passe a discutir, sense confondre, però, aquest examen amb l'empresa més àmplia d'anitzar fins a quin punt tots o gran part dels conceptes mentals són conceptes disposicionals.

II.

Considerem, doncs, els arguments que es podrien esgrimir en favor del caràcter disposicional de les explicacions que apel·len a motius o raons. Examinem el següent exemple:

(i) 'Caïn matà Abel per enveja'

Obviament, en aquesta afirmació, 'Caïn' és l'autor de l'acció 'matar Abel' i 'per enveja' representa el motiu que explica l'acció de Caïn. Des del punt de vista disposicionalista, hom diria que, en explicar l'acció de Caïn indicant l'enveja com a motiu, hom únicament està assenyalant la conveniència d'explicar l'acció en qüestió en funció de certa disposició de Caïn, la disposició d'ésser envejós, que el duu a realitzar determinades accions en determinades circumstàncies, segons s'ha detectat al llarg de la seua biografia: de manera que (i) no inclouria la referència a cap element privat i seria possible, per tant, la seua contrastació pública, alhora que ens permetria d'explicar l'acció de Caïn.

Amb tot, caldria dir que en (i) es dona per suposada l'existència d'un argument pràctic que vincula la mort d'Abel amb l'apropiació o eliminació de l'objecte o objectes envejats per Caïn; argument pràctic que podria expressar-se del següent mode:

(ii) 'La mort d'Abel, donades les circumstàncies C_1, C_2, \dots, C_n , era, des del punt de vista de Caïn, un instrument adequat per a l'apropiació o eliminació de l'objecte o objectes que envejava.'

Certament, no cal que Caïn s'haja formulat explícitament aquest argument: l'únic que s'hi vol remarcar és que (ii) és un pressupòsit lògic de (i), car l'affirmació $(i) \wedge \neg(ii)$ manca de sentit. Així, no sembla que tingués gaire sentit afirmar que Caïn matà Abel per enveja, si Caïn considerava –independentment que efectivament fos així o no– que la mort d'Abel no podria satisfer de cap manera la seua enveja.

Però açò sembla col·locar el disposicionalista en una situació força problemàtica, donat que no sols hem d'atendre a la biografia observable de Caïn per determinar les seues disposicions i poder, així, explicar i predir les seues accions, sinó que hauríem de tenir en compte també les seues opinions i creences respecte a la situació i als mitjans que cal utilitzar

per obtenir determinats resultats. I, tanmateix, no ens situa, de bell nou, en una posició ineluctablement mentalista? Certament, no. Com hem indicat adés, Ryle considera que conceptes com 'saber', 'creure', etc., son també conceptes disposicionals i, per tant, el que una persona creu o deixa de creure no és quelcom que s'escaiga en la seua ment sinó que depén de les accions que desenvolupe davant certes circumstàncies més o menys determinades. I, en aquest sentit, quan direm que (i) pressuposa lògicament (ii), estarem simplement afirmant —almenys en els aspectes que ara ens interessen— que la possessió de la disposició indicada a (i) pressuposa la possessió de les disposicions recollides a (ii), però no pas la necessitat de referir-se als estats privats que puguen esdevenir-se en el cap de Caín.

De tota manera, pense que la pretensió d'assimilar el saber i el creure a una lectura disposicionalista comporta compromisos que, en principi, em resulten considerablement difícils de sostenir. Així, implicaria, entre altres coses, la necessitat d'oferir una interpretació disposicionalista del llenguatge en la mesura que la imputació de creences i de coneixements a tercers pressuposa —en el cas paradigmàtic de la comunicació entre homes competents lingüísticament— certes capacitats lingüístiques per llur banda, car sols podem dir de S que creu p si, per exemple, és capaç d'entendre que és contradictori creure p i $\neg p$, o si és capaç d'entendre que creure p pot ésser correcte o incorrecte des de determinat punt de vista, etc.; i tot això comporta, em sembla, el domini d'aspectes clau de qualsevol llenguatge. Ara bé, donar compte del llenguatge en termes disposicionalistes resulta, com a mínim, una tasca altament difícil. I, en concret, voldria assenyalar un punt que em sembla especialment crucial i problemàtic en aquest context. Em referesc al fet que els actes de parla, els enunciats que emet un subjecte, són susceptibles d'ésser avaluats en una dimensió que difícilment encaixaria amb els pressupòsits disposicionalistes puix que d'un acte de parla podem dir que és correcte o incorrecte, afortunat o desafortunat, mentre que les disposicions simplement s'hi tenen o s'hi deixen de tenir. Però no són, en absolut, ni correctes ni incorrectes. I ací sembla contenir-se un element avaluatiu, irreductible a qualsevol intent de descripció disposicionalista. I, per altra banda, retornant a (ii), caldria afegir que, si bé Caín pot creure que determinats enunciats són vertaders independentment que ho siguen efectivament, la imputació de creences a tercers sembla comportar la possibilitat d'avaluar la seua correcció o incorrecció, així com la seua coherència amb altres creences que el mateix subjecte manté, de manera que no es pot pretendre que un subjecte mantinga creences contradictòries de manera conscient. Amb la qual cosa sembla detectar-se un element irreductiblement avaluatiu també en (ii) i, per tant, en (i); de manera que la interpretació estrictament disposicionalista resultaria inevitablement insatisfactòria.

No obstant, es podria oferir, tal volta, una interpretació disposicionalista del llenguatge sencer i, en concret, de la contraposició correcte/incorrecte. Per què no haurien de poder reduir-se aquests conceptes a termes pragmatistes? Per què hauríem d'atorgar-los un 'status' més sagrat, allunyat del tràfec quotidià? Els disposicionalistes podrien, potser, aduir al seu favor els arguments de Wittgenstein on se subratlla que la darrera cort d'apel·lació pel que fa a la correcció o incorrecció de l'emissió d'un enunciat no és més que l'acord dels parlants en l'acció. I aquest acord té, a més, una peculiaritat que el torna, en principi, especialment profitós per a les aspiracions disposicionalistes, puix que no es tracta d'un acord fruit d'una deliberació, car és el pressupòsit de qualsevol deliberació, ni és un acord del qual es puga preguntar per la seua racionalitat o irracionalitat, atés que és la condició de qualsevol discurs racional. És tractaria, parafrasejant Wittgenstein⁴, no d'un acord en les opinions, sinó en els judicis, en la forma de vida. La forma de vida és, per a Wittgenstein, el que és. Deixant de banda, no obstant, les nombroses dificultats que han sorgit a l'hora d'intentar oferir una interpretació coherent de la noció wittgensteniana de 'forma de vida',

(4) Cfr. L. Wittgenstein, *Philosophische Untersuchungen* (Frankfurt, Suhrkamp, 1975), paràgrafs 241 i 242.

hi ha un punt que sembla clar: la forma de vida, com les disposicions, hi són, i manca de sentit preguntar-se per llur correcció i incorrecció. Si açò era cert, sembla que els disposicionalistes se n'han sortit amb la seua, car han pogut mostrar com l'element avaluatiu aparentment irreductible propi de tot capteniment lingüístic –i en general de la conducta que podríem denominar racional– descansa sobre determinats fets i, per tant, és susceptible d'un tractament purament externalista.

Tanmateix, pense que en l'argumentació disposicionalista s'han oblidat algunes qüestions importants pel que fa a l'anàlisi wittgensteniana de la noció de 'correcció' i al seu ús de la noció de 'forma de vida', que no sols qüestionarien l'interés que les reflexions de Wittgenstein podrien tenir per a qualsevol temptativa disposicionalista, sinó que posarien de relleu en quin sentit qualsevol intent de donar compte de la conducta racional en termes disposicionals topeta amb dificultats, al meu entendre, insalvables.

En efecte, en l'esmentada argumentació s'accepten implícitament dos supòsits que difícilment es podrien fer concordar amb un plantejament wittgenstenià. Hom suposa, en primer lloc, que l'acord en l'acció, l'acord en la forma de vida' és un fet que s'hi escau o s'hi deixa d'escaure al igual que qualsevol altre fenomen i que, per tant, és susceptible d'ésser recollit en un enunciat la veritat o falsetat del qual pot ésser empíricament contrastada. Tanmateix, pense que l'«status» que Wittgenstein atribueix a la noció de 'forma de vida' torna força implausible aqueixa interpretació. I això perquè la interpretació disposicionalista dóna per suposada la possibilitat de descriure amb el llenguatge les condicions empíriques (l'acord en la forma de vida') que el fan possible, mentre que gran part de l'obra del segon Wittgenstein està encaminada a mostrar que això no és possible i, en concret, trobem a *Philosophische Bemerkungen* un paràgraf al respecte que no em sé estar de citar:

“Si pogués descriure l'objectiu de les convencions gramaticals dient que s'hi han hagut de fer així perquè els colors tenen certes propietats, les convencions serien supèrflues, car es podria dir el que les convencions, precisament, exclouen: si les convencions foren necessàries, hi hauríem d'excloure com a mancades de sentit certes combinacions de paraules, per la qual cosa, precisament, no podria indicar una, propietat dels colors que faça necessària les convencions, car llavors seria imaginable que els colors no tinguessen aquesta propietat, i això sols podria expressar-se violant les convencions.”⁵

Aquesta impossibilitat, subratllada per Wittgenstein, de marcar amb el llenguatge el límit entre natura i convenció és, al meu entendre, el que els disposicionalistes, amb llur tractament del llenguatge pretendrien, precisament, de superar. En la meua opinió, Wittgenstein ha aconseguit de mostrar que tal pretensió és vana, i ha recorregut, curiosament, a la noció de 'forma de vida' per assenyalar aqueix terreny rrelliscós en què la convenció sembla tocar la natura, però, precisament per això, la forma de vida dels homes no és, pròpiament, susceptible d'ésser descrita, atès que és el pressupòsit, la condició de qualsevol descripció i tractar de descriure-la seria tant com intentar eixir amb el llenguatge del propi llenguatge per tal de considerar les condicions que el fan possible i això ja hem vist que és, des d'un plantejament wittgenstenià, una tasca condemnada al fracàs. Per la qual cosa, podem dir que la pretensió disposicionalista de reduir la distinció correcte/incorrepte a una situació de fet, l'acord en la forma de vida, susceptible d'un tractament científic, parteix d'una interpretació viciada de la noció wittgensteniana de 'forma de vida'.

Ara bé, hi ha, al meu parer, un altre fet cabdal en l'anàlisi wittgensteniana que el disposicionalista pretereix. Hi ha que la remissió wittgensteniana a l'acord en l'acció com a cort suprema d'apel·lació respecte a la distinció entre correcte.e incorrepte inclou com a element bàsic la referència a una comunitat de parlants i d'actors. Recordem, d'antuvi, que

(5) L. Wittgenstein, *Philosophische Bemerkungen* (Frankfurt, Suhrkamp, 1970), p. 53.

el famós argument de Wittgenstein en contra de la possibilitat d'un llenguatge privat, d'un llenguatge que sols pugui ésser comprés per una única persona, es basa fonamentalment en la idea que per tal de distingir entre la correcció i l'aparença de correcció hem de recórrer al criteri dels altres, és a dir, el llenguatge ha d'ésser inevitablement el llenguatge d'una comunitat. És a dir, que la correcció o incorrecció d'una emissió lingüística, d'una creença, d'un coneixement, ha de determinar-se en el si del mode de vida d'una comunitat. Això obliga a qui vulga estudiar el captament lingüísticament mitjançant un individu i el seu sistema de creences a adoptar, no la perspectiva del mer observador adient en l'estudi dels events naturals, sinó la perspectiva del participant en la vida de la comunitat en la qual es mou el subjecte en qüestió per poder determinar què hi creu i quins són els motius o raons de la seua acció en la mida en què el cas paradigmàtic de la possessió de creences, motius o raons està lingüísticament mitjançada.

En definitiva, pense que l'error bàsic de la postura disposicionalista pel que fa a la consideració, almenys, d'alguns aspectes de la conducta humana rau en no haver sabut reconèixer les limitacions amb què s'hi troba l'adopció d'una perspectiva merament externa, de pur observador, que impedeix de reconèixer, com a mínim, l'element avaluatiu⁶ que irreductiblement s'hi conté. És per això que, al meu entendre, la tradició anomenada idealista, a desgrat del seu plantejament cartesià, responia a una intuïció que, a partir de les consideracions anteriors podem considerar bàsicament correcta respecte a la necessitat d'elaborar una metodologia peculiar per als estudis històrics que tingués en consideració els elements interns de l'acció, els motius, les raons, etc.; ara bé, el fet que partiren d'una perspectiva bàsicament cartesiana que constitueix el món intersubjectiu a partir de les vivències subjectives els conduí a situacions notablement incòmodes. A hores d'ara, el que proposem, des d'una òptica wittgensteniana, és reconèixer, enfront dels idealistes, la prioritat lògica del món intersubjectiu, de la idea de comunitat, respecte de les vivències subjectives; així com la necessitat, enfront dels disposicionalistes, d'adoptar la perspectiva del participant en una comunitat, més que no la del mer observador, per a l'explicació dels aspectes de la vida humana susceptibles d'una valoració en la dimensió racional/irracional.

(6) Aquest element avaluatiu ha estat especialment subratllat, dins la disputa que considerem, per W. Dray en *Law and Explanation in History* (Oxford, 1957), en la seua caracterització de l'explicació racional.

15/16

QUADERNS

DE FILOSOFIA I CIÈNCIA

Actes del 3r. Congrés de Filosofia al País Valencià

ÍNDIX

LÒGICA I FILOSOFIA DE LA CIÈNCIA. Ponències

- El Platonismo de Frege* / 13
Jesús Alcolea
- Lógica y razonamiento no monotónicos* / 19
Enric Casaban
- Verosimilitud e inducción* / 27
Pascual Casañ
- Enunciats disposicionals i explicacions nomològiques en les Ciències Socials* / 37
Josep Corbí i Fernández de Ybarra
- Biología: posiciones encontradas i reduccionisme* / 45
Francesc Ferrando Sanjuán
- Teorías científicas y verdad en T.S. Kuhn* / 55
Alonso Gutiérrez Díez
- Un intento de establecer morfismos entre las lógicas de enunciados y clases* / 63
F.J. Puertes, S. Sánchez y V. Santamans
- Generalización de las formas normales* / 73
J.P. Úbeda

Comunicacions

- Un diagrama trilateral para la silogística aristotélica* / 81
V. Hornero y C. Franc
- Razón científica: un standard de valoración cuestionable* / 87
Teresa Orduña

FILOSOFIA TEORÈTICA I HISTÒRIA DE LA FILOSOFIA. Ponències

- Jean-Paul Sartre: Una consciència sobre el "jo"* / 91
Empar Ariño i Verdú
- La teoría del conocimiento de George Santayana* / 99
José Beltrán Llavador
- La idea de modelo en Adorno* / 109
Antonio Benedito Casanova
- Epistemología empirista sense dogmes* / 117
Josep Luis Blasco
- La imagen quijotesca de la utopía abstracta y su valor crítico desde el pensamiento de Bloch* / 123
José Vicente Bonet Sánchez
- Autoconciencia y praxis racional en E. Tugendhat* / 133
Jesús Conill Sancho
- La fal·làcia de la fal·làcia de l'assertió: Reflexions sobre el concepte de "saber" en el II Wittgenstein* / 143
Antoni Defez
- La idea de l'home en el pensament dels autors del Renaixement espanyol* / 153
Salvador Feliu
- La noción de sentido en el Tractatus de Wittgenstein* / 161
Carlos López Baeza
- Orientaciones para un estudio de la Filosofía Zubiriana* / 167
Francisco López Castillo
- El enigma de la individualidad* / 177
Fernando Montero

- Platón y la dialéctica hegeliana* / 185
 Empar Moreno Aloy y Juan de Dios Bares Partal
- Causalidad y acción* / 199
 Carlos Moya
- El fundamento imposible en el racionalismo crítico de H. Albert* / 207
 Juan-Antonio Nicolás Marín
- Fichte: de la pesadilla del determinismo al sueño de la libertad* / 217
 Faustino Oncina Coves
- Rousseau en el joven Schiller* / 223
 Ricardo Palop Marro
- G. Lukacs y Ortega y Gasset en 1923* / 229
 Eduard Ranch
- ¿Qué es ser rojo?* / 241
 Vicente Sanfèlix Vidarte
- Inversión/consumación de la Metafísica: Nietzsche y Heidegger* / 255
 Manuel E. Vázquez García

Comunicacions

- Notas acerca del concepto "Autorreflexión reconstructiva" en J. Habermas* / 271
 Antonio Acedo García
- Ortega y Gasset en el tranvía* / 275
 Eduardo Ranch
- Teoría de la Historia en Sartre: "La dialéctica social"* / 279
 Manuel Roca
- Panorama actual del pensamiento de Giambattista Vico* / 283
 Amparo Zacaes Pamblanco

FILOSOFIA PRÀCTICA. A) ÈTICA I SOCIOLOGIA. Ponències

- Ciencia y ética en Max Weber* / 289
 Antonio Acedo García
- Pluralismo moral y ética aplicada* / 295
 Adela Cortina Orts
- Características y límites de la ética discursiva* / 303
 Vicente Domingo García
- Marx i el segon tom del Capital: Centenari d'un desencert?* / 313
 Francesc Jesús Hernández i Dobon
- Libertad, alma y dios en Kant: de las ideas a los postulados* / 321
 J.A. Martínez Martínez
- Hacia una genealogía de la mujer como sujeto* / 331
 Rosa María Rodríguez
- Lógica y Derecho* / 339
 Adoración Sánchez García

Comunicacions

- Racionalidad y razonabilidad en la teoría ética* / 349
 Mª Pilar González Altable
- Los problemas de la nueva ética en Lukács* / 353
 Miguel Corella
- Ética y manipulación* / 361
 José Vicente Marqués Bonet

- Acotaciones a la propuesta ética de Popper* / 365
 Amparo Muñoz Ferriol
Ética y necesidades en Agnes Heller / 369
 Juan Carlos Murcia
Sociedad de masas y "Hogar Público" / 373
 María José Añón Roig
Los dos sexos, las dos culturas... por una epistemología no dicotómica / 379
 Ana Sánchez

FILOSOFIA PRÀCTICA. B) ESTÈTICA. Ponències

- La decadencia de un concepto (Teoría de la Belleza)* / 389
 Maite Beguiristain
El papel del medio homogéneo en la "Estética" de Lukács / 395
 Román de la Calle
Estética y Narrativa / 407
 Joaquín Calomarde
Schiller sobre lo sublime: en busca de un difícil equilibrio / 419
 Jorge García García
La belleza es triste. Sobre la teoría de lo bello en T. W. Adorno / 427
 Vicente Jarque
Arte, naturaleza y azar / 435
 J.M. Marín Torres
El problema del cambio en Arte y Ciencia / 445
 Diegos Ribes
El anarquismo literario / 451
 Carmen Senabre Llabata
Una vez más las vanguardias (Lukács y Garaudy) / 463
 F. Soler
La estética francesa en la primera mitad del siglo XVIII: El P. André / 475
 Juan P. Vélez

Comunicacions

- Algunas acotaciones al debate sobre la postmodernidad* / 485
 Xavier Giner Ponce
El real, l'imaginari i l'utòpic / 491
 Enric Mira Pastor
En torno a Victor Sklovsky / 495
 Amparo Rovira
Decadencia y belleza. Crisis y ambigüedad estética / 501
 José Vicente Selma

DIDÀCTICA. Ponències

- Aportaciones metodológicas del "Grup Temps"* / 509
 J.L. Blasco, P. García y R. Viña
Didáctica de la Filosofía: Instrumentos de diagnóstico / 515
 José Luis Blasco Guiral
Didáctica de la Fenomenología Lingüística de la veritat / 521
 Vicent Martínez i Guzmán "Grup Temps"
La Filosofía en la Enseñanza Secundaria / 531
 I. *La Filosofía ante la Enseñanza Secundaria como hecho social* / 533

II. *Un propuesta de ubicación y contenidos* / 545

III. *Reflexiones didácticas* / 557

L. Gacía, F.J. Hernández, B. Lerma y Isabel Santacatalina

Las leyes de la naturaleza como Relaciones entre Universales: la versión de Tooley / 563

Amador Antón

Comunicacions

La "no directivitat" en l'aprenentatge de la Filosofia en BUP i COU / 573

Josep Martí